

FANLAR INTEGRATSIYASI VOSITASIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Sulaymonova Durdona Ixtiyor qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15715988>

Annotatsiya. Mazkur maqolada fanlar integratsiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Bugungi kunda ta'lim jarayonida fanlararo integratsiya yondashuvi o'qituvchilardan keng bilim doirasi, tizimli fikrlash va innovatsion metodlardan foydalanishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, maqolada fanlar integratsiyasi tushunchasi, uning asosiy tamoyillari va afzalliklari tahlil qilinadi. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda integrativ yondashuvning ahamiyati, metodik imkoniyatlari va samarali amalga oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Shuningdek, maqolada fanlar integratsiyasi vositasida o'qituvchilarda pedagogik, metodik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirishning amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari integratsion yondashuv orqali zamonaviy ta'lim talablariga javob bera oladigan raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlash imkoniyatlarini kengaytirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Fanlar integratsiyasi, kasbiy kompetensiya, bo'lajak o'qituvchilar, integrativ yondashuv, integrativ ta'lim, pedagogik tayyorgarlik, zamonaviy ta'lim, pedagogik kompetensiya, metodik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, axborot-kommunikatsion kompetensiya, refleksiv kompetensiya, kasbiy refleksiya, innovatsion yondashuv.

DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS THROUGH THE INTEGRATION OF SUBJECTS

Abstract. This article discusses the issues of developing the professional competence of future teachers based on the integration of disciplines. Today, the interdisciplinary integration approach in the educational process requires teachers to have a wide range of knowledge, systematic thinking, and the use of innovative methods. From this perspective, the article analyzes the concept of subject integration, its basic principles, and advantages. The importance of the integrative approach in the formation of professional competencies of future teachers, its methodological capabilities, and ways of effective implementation are considered. The article also analyzes the practical aspects of developing pedagogical, methodological, communicative, and reflexive competencies in teachers through the integration of disciplines. The results of the study show that the integrated approach expands the possibilities of training competitive pedagogical personnel who can meet the requirements of modern education.

Keywords: Integration of disciplines, professional competence, future teachers, integrative approach, integrative education, pedagogical training, modern education, pedagogical competence, methodological competence, communicative competence, information and communication competence, reflexive competence, professional reflection, innovative approach.

Kirish

Globalashuv, innovatsion texnologiyalarning rivojlanishi va jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlar zamonaviy ta'lim tizimiga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Ayniqsa, o'quvchilarda kompleks fikrlash, ijodiy yondashuv va fanlararo bilimlarni qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish hozirgi ta'limning eng muhim vazifalaridan biriga aylangan. Bu vazifani amalga oshirishda fanlar integratsiyasi yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanlar integratsiyasi — bu turli fanlar o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik va uyg'unlik asosida bilimlarni bir butun tizim sifatida shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvdir.

Integratsion ta'lim natijasida o'quvchilar turli fanlarda olgan bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash, muammoli vazifalarni hal qilish va tizimli fikrlash ko'nikmalariga ega bo'ladilar¹. Aynan shu jihatlar XXI asr sharoitida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashda asosiy mezonlardan biri sifatida ko'rilmogda.

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida fanlar integratsiyasi asosida kasbiy kompetensiyani rivojlantirish o'ziga xos o'rin tutadi. Chunki o'qituvchi nafaqat o'z mutaxassislik fanini chuqur bilishi, balki turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishi, innovatsion ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanishi, zamonaviy metodlarni qo'llashi, o'quvchilarning individualligini hisobga olgan holda dars jarayonini tashkil eta olishi zarur.

Shuning uchun ham pedagogik ta'lim muassasalarida fanlar integratsiyasi asosidagi ta'lim metodikasini shakllantirish va uni amaliyotga joriy qilish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va mushohada Hozirgi zamonaviy ta'lim tizimi tezkor rivojlanayotgan jamiyat talablariga javob beradigan, keng qamrovli va tizimli bilimlarga ega bo'lgan o'qituvchilarni tayyorlashni talab qilmoqda. Shu bois fanlar integratsiyasi konsepsiyasi ta'lim jarayonida dolzarb o'rin tutadi. Fanlar integratsiyasi — bu turli fanlar o'rtasidagi aloqadorlikni aniqlash, umumiy mavzular va g'oyalarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda kompleks va tizimli fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvdir.

Integrativ ta'lim jarayoni o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash, fanlararo aloqadorlikni anglash hamda o'zaro bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Bo'lajak o'qituvchilar uchun esa bu yondashuv kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

Pedagogik kompetensiya – o'qitish metodikasi, pedagogik psixologiya, sinf boshqaruvi va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ko'nikmalari.

Metodik kompetensiya – fanlar bo'yicha o'quv materiallarini ishlab chiqish, innovatsion metodlardan foydalanish va darslarni samarali tashkil etish. Kommunikativ kompetensiya – o'quvchilar, ota-onalar, hamkasblar va rahbariyat bilan samarali muloqot qilish qobiliyati.

Axborot-kommunikatsion kompetensiya – zamonaviy AKT vositalaridan foydalanish, raqamli pedagogik resurslarni yaratish va ulardan foydalanish. Refleksiv kompetensiya – o'z faoliyatini tahlil qilish, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish ko'nikmalari.

Fanlar integratsiyasi orqali kompetensiyani rivojlantirish imkoniyatlari

¹ Karimov, A. (2019). Pedagogik integratsiya nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: "Fan" nashriyoti.

Fanlar integratsiyasi bo'lajak o'qituvchilarning yuqoridagi kompetensiyalarini rivojlantirishda quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

o'qituvchi fikr doirasining kengayishi va tizimli fikrlash ko'nikmasining shakllanishi;
fanlararo bog'liqlikni anglash orqali darslarda innovatsion metodlarni qo'llash imkoniyatining ortishi;

o'quvchilarda mustaqil fikrlash va muammolarni yechish qobiliyatini rivojlantirish;
kasbiy refleksiya va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish.

Integrativ ta'lim modelida bo'lajak o'qituvchilar turli fanlar asosida darslar loyihalashtiradi, o'quv materiallarini birlashtirishni o'rganadi va o'z dars amaliyotlarida kompleks yondashuvdan foydalanishni mashq qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Fanlar integratsiyasi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlarda bu yondashuvning samaradorligi alohida ta'kidlanadi. Xususan: Beane (1997) integratsiyalashgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish o'quvchilarda chuqur tushunchalarni shakllantirish va amaliyotga tatbiq qilish imkonini berishini ko'rsatadi².

Drake (2007) integrativ o'qitish orqali o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik kuchayishini, o'quvchilarning bilimlarni turli kontekstlarda qo'llay olish qobiliyati rivojlanishini ta'kidlaydi³.

Mahalliy tadqiqotchi olimlar (Karimov, 2019; Rasulov, 2020) esa O'zbekiston sharoitida integrativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning metodik va pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirishda sezilarli natijalar qayd etilayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, UNESCO va OECD tomonidan ham fanlar integratsiyasi XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishning eng muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Mushohada

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, fanlar integratsiyasi nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayonini boyitadi, balki bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini ham sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Biroq integratsion ta'limni samarali amalga oshirish uchun:

o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish;
pedagogik oliy ta'lim muassasalarida fanlararo kurslar va amaliyotlarni kuchaytirish;
integrativ o'qitish usullarini o'rgatadigan maxsus dasturlar ishlab chiqish zarur.

Mushohada sifatida aytish mumkinki, fanlar integratsiyasi vositasida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta'lim sifatini oshirish, innovatsion pedagogik faoliyatni rivojlantirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fanlar integratsiyasi asosida ta'lim jarayonini tashkil etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Integrativ yondashuv o'qituvchilarda tizimli fikrlash, fanlararo bog'liqlikni anglash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, zamonaviy metodikalarni

² Beane, J. A. (1997). Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education. Teachers College Press.

³ Drake, S. M. (2007). Creating Standards-Based Integrated Curriculum: The Common Core State Standards Edition. Corwin Press.

qo'llash kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik, metodik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarni shakllantirishda fanlar integratsiyasi orqali erishiladigan natijalar ularning kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasini oshiradi. Shuningdek, integratsion yondashuv o'qituvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, ularning ijodiy salohiyatini ochish hamda ta'lim sifatini yaxshilash uchun zarur bo'lgan zamonaviy vositalardan biridir.

Tavsiyalar

1. Pedagogik ta'lim dasturlarini integratsiyalashgan yondashuv asosida takomillashtirish – bo'lajak o'qituvchilarga fanlararo bog'liqlikni o'rgatadigan maxsus kurs va modullarni o'quv rejalarga kiritish zarur.

2. Amaliy mashg'ulotlar va dars loyihalarini fanlar integratsiyasi asosida tashkil etish – talabalarni real hayotiy muammolarni tahlil qilishga, turli fanlardan bilimlarni uyg'unlashtirib foydalanishga yo'naltirish kerak.

3. Integratsiyalashgan dars modellarini ishlab chiqish va metodik qo'llanmalarni yaratish – bu o'qituvchilar uchun qo'llanma sifatida xizmat qiladi va amaliyotda yengillik yaratadi.

4. Bo'lajak o'qituvchilarning AKT va raqamli vositalardan foydalanish kompetensiyasini rivojlantirish – bu integratsiyalashgan yondashuvni qo'llash samaradorligini yanada oshiradi.

Fanlararo ilmiy-tadqiqot ishlarini rag'batlantirish – bo'lajak o'qituvchilarda ilmiy izlanish ko'nikmalarini shakllantirish va kasbiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi.

6. Integratsion o'qitish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va lokal sharoitga moslashtirish – bu yondashuvning milliy ta'lim tizimidagi sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Beane, J. A. (1997). Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education. Teachers College Press.
2. Drake, S. M. (2007). Creating Standards-Based Integrated Curriculum: The Common Core State Standards Edition. Corwin Press.
3. Fogarty, R. (1991). The Mindful School: How to Integrate the Curricula. IRI/Skylight Training and Publishing Inc.
4. Dewey, J. (1938). Experience and Education. Macmillan.
5. Karimov, A. (2019). Pedagogik integratsiya nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: "Fan" nashriyoti.
6. Rasulov, D. (2020). Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda fanlar integratsiyasining o'rni. O'zbekiston pedagogika jurnali, №4, 45-50.
7. UNESCO (2015). Rethinking Education: Towards a Global Common Good? UNESCO Publishing.
8. OECD (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030. OECD Publishing.
9. Murodova, N. (2021). Integrativ ta'limning nazariy asoslari va zamonaviy yondashuvlari. Ta'lim innovatsiyalari jurnali, №2, 33-40.
10. Xolmatova, M. (2020). Kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda integratsion yondashuvning o'rni. Pedagogik mahorat, №3, 52-57.